

Vývoj společenského vnímání rizika spojeného s existencí chemických výroben v okolí bydliště a jeho důsledky na vývoj chemického průmyslu

Z rozboru odborné literatury plyne, že citlivosti veřejnosti k vnímání rizika spojeného s existencí chemického výrobního podniku v blízkosti jejich bydliště nebo města se stále vyvíjí, a že tento vývoj má ve světě společné rysy. Vývoj postojů obyvatel k provozu chemických výroben souvisí s ekonomickou úrovní regionu, s jeho historií i perspektivou jeho vývoje. Moderní společnost neodmítá chemické produkty, používá je bez zábrán a dokonce bez nich není schopná existence, ale, podle stupně vývoje, někdy protestuje proti existenci výroben chemického průmyslu, které tyto produkty vyrábějí. Protest má různé úrovně a různé důvody.

Regiony s nízkou ekonomickou úrovní. Obyvatelé těchto regionů jsou rádi, že mají v regionu podnik, který poskytuje příležitost k zaměstnání a přináší do regionů finanční prostředky. Proti přítomnosti chemického podniku neprotestují a přijmou bez zábrán zaměstnání v chemickém podniku, protože jinou možnost výhodného zaměstnání často nemají. Snášejí bez výrazných protestů důsledky existence chemického podniku, například noční hluk čerpadel a jiných zařízení. Obyvatelé jsou schopni i tolerovat znečištění ovzduší a vod či skládky odpadu. Problém analýzy rizika havárie chemické výroby v těchto regionech je samozřejmě významný pro výrobce, protože každá havárie představuje významnou ekonomickou ztrátu. Výrobce však není vystaven tlaku obyvatel v okolí na zrušení nebo zásadní omezení výroby.

Regiony s vysokou ekonomickou úrovní. Obyvatelé těchto regionů mají často zajištěnou životní existenci nezávislou na chemické výrobě. Výrobky chemického průmyslu samozřejmě používají a jejich dostupnost na trhu berou jako samozřejmost. Obyvatelé těchto regionů ale někdy vnímají riziko přítomnosti chemického podniku v jejich regionu jako nežádoucí riziko v jejich okolí, které by bylo účelné odstranit. Chemický podnik může obtěžovat okolí, např. hlukem čerpadel v noční době. Obyvatelé těchto regionů chtějí chemické výrobky používat, jen by chtěli, aby byly vyráběny někde jinde, než v jejich okolí. Přítomnost chemické výroby v okolí často ovlivňuje cenu stavebních pozemků a cenu domů a bytů.

Intuitivní pojmání rizika veřejností v okolí výroby. Obecně je možné konstatovat, že pojmání rizika obecně je intuitivní, nikoliv racionální myšlenkový proces. To komplikuje řešení vztahu výroben chemického průmyslu k obyvatelům v okolí. Je to ale obecný jev související s vnímáním rizika, který má tyto rysy.

Přeceňování důsledků „velkých“ havárií bez přihlednutí k pravděpodobné frekvenci jejich výskytu. Veřejnost je při hodnocení rizika ovlivněna hlavně celkovými důsledky jedné havárie, ale nebere v úvahu frekvenci výskytu havárie. Klasickým příkladem jsou havárie letadel.

Veřejnost vnímá jako vysoce tragickou havárii letadla, kdy zahyne najednou několik desítek osob. Na veřejnost působí emočně zpráva i zpráva o havárii autobusu. Na straně druhé je společnost chladná k zabítí vyššího počtu osob na silnicích při běžných haváriích, kde jsou osoby zabíjeny po dvou nebo po třech. Tento subjektivní rys vnímání rizika vede někdy k vytváření představy katastrofických, ale nepravděpodobných scénářů v chemickém průmyslu, např. představy vytvoření velkého hořlavého oblaku, který je schopen při výbuchu zabít stovky nebo tisíce lidí. Statistiky výbuchů hořlavého oblaku však dokazují, že tyto scénáře jsou vysoce nepravděpodobné, ale mohou obyvatele znepokojovat.

Smíření s rizikem již zavedených procesů, ale omezená tolerance k výstavbě procesů nových. Obyvatelé v okolí chemických výroben jsou často smířeni s existencí procesů již v chemické výrobě zavedených, ale odmítají přijmout rizika nová, např. protestují proti výstavbě nového provozu či zásadní rekonstrukci provozu.

Úloha názvu zařízení. Obyvatelé v okolí chemické výroby často nemají představu o rizicích daného procesu pro obyvatele v okolí. Jako příklad bych uvedl protest proti výstavbě řízené ekologické spalovny nebezpečných odpadů, přesto, že výstavba nové spalovny s řízeným režimem spalování snižuje riziko pro okolí a představuje pokrok v ochraně životního prostředí, obyvatelé protestují proti výstavbě. Důvodem je název a neznalost funkce a kontroly zařízení.

Protest proti riziku chemické výroby jako zajímavá životní role. V současné společnosti není jednoduché najít svoji životní roli a není jednoduché se smířit s tím, že daný jedinec je standardní součástí lidské společnosti. Účast v protestních akcích, například v akci „zavřete chemický podnik, protože je zdrojem rizika a přestěhujte jej někam jinam“ může být základem nestandardní role jedince v lidské společnosti, která mu poskytuje pocit osobní realizace a výjimečnosti. Úspěšné plnění této role by však vyžadovalo i odpovídající úroveň technického vzdělání. Aktivisté skupin zaměřených na snižování rizika havárií v chemickém průmyslu jej však vždy nemají.

Závěr. Protesty proti riziku výroby chemických látek v regionech s vysokou ekonomickou úrovní, což je i Česká republika, vedou někdy k tomu, že jsou některé výroby uzavřeny a produkty jsou nakupovány v regionech s nižší ekonomickou úrovní, kde se výrobci nemusí obávat protestů obyvatel.

Necítím se způsobilý hodnotit, zda je to pozitivní nebo negativní důsledek vývoje. Avšak chemický průmysl, ale i regiony, výrobci i obyvatelé, kde jsou chemické výroby, musí s touto skutečností počítat a nějak se s ní vyrovnat.

Jozef Horák